

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

ПАРОВИШНИК ОЛЕКСАНДРА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 342.95-056.24

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ
В СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ІНВАЛІДІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2017

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, доцент **Компанієць Ігор Миколайович**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, доцент кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, доцент
Соболь Євген Юрійович, Кіровоградський державний педагогічний університет
ім. В. Винниченка, завідувач кафедри
державно-правових дисциплін та
адміністративного права;

кандидат юридичних наук, доцент **Гришина Наталія Вікторівна**, Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, доцент кафедри державно-правових дисциплін юридичного факультету.

Захист відбудеться «11» травня 2017 р. о «13» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 у Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77).

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 70).

Автореферат розіслано «07» квітня 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В.Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Будівництво демократичної, соціальної та правової держави, в якій права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість її діяльності, вимагає від України створення дієвого адміністративно-правового механізму забезпечення прав громадян, в тому числі й осіб з інвалідністю. Сучасне кризове соціально-економічне становище країни, яке характеризується одним з найнижчих серед країн Європи рівнем життя громадян, ускладнює і без того скрутне становище людей з інвалідністю. В таких умовах інваліди, будучі надзвичайно вразливою верствою населення, потребують особливої уваги зі сторони держави та належного правового забезпечення своїх прав.

У нинішній час в країні впроваджуються чисельні реформи майже у всіх сферах її соціального життя, в тому числі й у царині забезпечення прав людей з інвалідністю. В умовах розвитку державних програм у сфері забезпечення прав інвалідів, їх стандарти і якість повинні набувати все більшого піднесення. Це зумовлено тим, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в нашій країні найвищою соціальною цінністю, а права людей з інвалідністю гарантуються державою на конституційному рівні. У зв'язку із цими гарантіями виникає необхідність у всебічній правовій охороні й захисті прав таких людей в Україні.

Актуалізується питання удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів й завдяки тим обставинам, що на сьогодні бракує комплексних наукових досліджень з питань правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів. На підставі зазначеного можемо стверджувати, що поглиблене наукове дослідження забезпечення державою прав інвалідів та його адміністративно-правового регулювання є надзвичайною необхідністю сьогодення.

Важливим підґрунтям дисертаційної роботи послужили праці таких українських і зарубіжних учених, як В. Б. Авер'янов, С. М. Алфьоров, О. Ф. Андрійко, М. М. Антонович, Д. М. Бахрах, І. Л. Бородін, Ю. П. Битяк, С. В. Ващенко, Л. Д. Воеводин, Б. М. Габрічідзе, В. М. Гаращук, В. І. Гладких, І. П. Голосніченко, Н. В. Гришина, Т. М. Заворотченко, М. Л. Захаров, Д. П. Звоненко, А. В. Іпатов, Т. О. Коломєць, А. М. Куца, Н. П. Матюхіна, Л. І. Миськів, О. Г. Мучник, В. Я. Настюк, Н. Р. Нижник, В. І. Олефір, Л. Л. Попов, О. В. Пушкіна, П. М. Рабінович, Б. В. Россинський, А. О. Селіванов, О. В. Сергієні, Є. Ю. Соболю, Ю. М. Старілов, М. С. Студенікіна, А. А. Тер-Акопов, М. М. Тищенко та ін. Праці названих учених мають важливу наукову і практичну цінність. Однак значна кількість питань, пов'язаних саме з адміністративно-правовим регулюванням у сфері забезпечення прав інвалідів, не отримали належного висвітлення. Отже, відсутність комплексних наукових досліджень із зазначеної

проблематики й потреба вдосконалення національної нормативно-правової бази в цій сфері й обумовлюють актуальність окресленої проблеми й необхідність її глибокого вивчення.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Конституційно-правові проблеми забезпечення верховенства права у функціонуванні механізму публічної влади в Україні» (номер державної реєстрації 0111U000966). Тема дисертації затверджена рішенням ученої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого 20 грудня 2013 р. (протокол № 4).

Мета й завдання дослідження. Мета дослідження полягає в тому, щоб на підставі аналізу теоретичних здобутків науковців, міжнародного досвіду й чинного законодавства України та практики його застосування установити сутність і особливості адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів, розробити пропозиції й рекомендації з удосконалення національного законодавства у зазначеній сфері.

Відповідно до зазначеної мети поставлено такі основні завдання:

- з'ясувати сутність і значення адміністративно-правового регулювання забезпечення прав інвалідів в Україні;
- розкрити історичну періодизацію становлення й розвитку законодавства про права інвалідів, розглянути сучасний стан вітчизняного адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів;
- визначити поняття й сутність конструкції «адміністративно-правовий статус інваліда»;
- охарактеризувати проблемні питання, пов'язані з правовим регулюванням набуття й підтвердження статусу інваліда;
- проаналізувати адміністративно-правове регулювання забезпечення права інвалідів на реабілітацію;
- висвітлити концептуальні питання окремих напрямків забезпечення прав інвалідів як об'єкту адміністративно-правового регулювання;
- провести аналіз міжнародних стандартів та зарубіжного досвіду щодо забезпечення прав інвалідів, окреслити їх значення для України;
- означити проблеми й розробити конкретні пропозиції й рекомендації щодо шляхів удосконалення в Україні адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів.

Об'єктом дослідження є сукупність суспільних відносин, що виникають при адміністративно-правовому регулюванні у сфері забезпечення прав інвалідів.

Предметом дослідження є адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дослідження становить цілісна й узгоджена система методів, способів і прийомів наукового пізнання, що надала можливість проаналізувати обране правове явище в єдності його соціального змісту і юридичних форм. Фундаментом методологічної конструкції дисертаційної роботи послужило поєднання загальнофілософських, загальнонаукових і спеціальних методів. За допомогою діалектичного методу пізнання розкривались основні поняття та їх сутність, визначалися правові явища у контексті їх розвитку і взаємозв'язку [п. 1.1]. За допомогою формально-логічного методу було проаналізовано понятійний апарат, ознаки, сутність та особливості адміністративно-правового регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів, здійснено класифікацію нормативно-правових актів у досліджуємі сфері [1 та 2 розділи]. Формально-юридичний метод дав змогу проаналізувати норми чинного законодавства, окреслити основні шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання у досліджуємі сфері [п. 3.2]. Історико-правовий метод допоміг з'ясувати питання становлення й розвитку законодавства про права інвалідів [п. 1.2]. Порівняльно-правовий метод сприяв дослідженню міжнародно-правових засад і зарубіжного досвіду правового регулювання у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю [п. 3.1]. Статистичний метод обрано для вивчення, аналізу й узагальнення інформації, що становить предмет цього дослідження [п. 2.1]. За допомогою системного методу було розглянуто сучасний стан адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні [п. 1.2]. Вимоги формальної логіки до послідовності, несуперечності й обґрунтованості роботи враховані при формулюванні висновків і пропозицій відповідно до мети дисертаційного дослідження.

Теоретичні підвалини для виконання наукової роботи склали фундаментальні знання філософії, загальної теорії держави і права, теорії управління, конституційного, адміністративного та інших галузей права, що сформульовані у працях вітчизняних і зарубіжних фахівців, а також енциклопедична юридична література. Нормативну основу роботи становлять Конституція України, міжнародні договори, чинні законодавчі та інші нормативно-правові акти, що впорядковують відносини в досліджуваній царині. Емпіричним підґрунтям роботи є статистичні дані та матеріали практичної діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та громадських об'єднань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що ця дисертаційна робота є однією з перших в українській адміністративно-правовій науці, що містить комплексне й узагальнене наукове дослідження, присвячене теоретичним і практичним питанням, що стосуються адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів. За

результатами проведеного дослідження сформульовано й обґрунтовано низку наукових теоретичних положень, висновків і пропозицій.

Уперше:

- здійснено комплексний аналіз системи адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів, яка розглядається під принципово новим кутом зору з огляду на процес крокування України у європейське співтовариство та з урахуванням поступового переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності;
- з'ясовано сутність та визначені поняття наступних категорій: «адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів», «адміністративно-правовий статус інваліда» у вузькому й широкому значенні та «забезпечення прав інвалідів»;
- розкрито особливості адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в контексті вдосконалення процедурної регламентації відносин, що виникають у досліджуваній сфері;
- обґрунтовано необхідність розширення правового статусу Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю, у зв'язку з чим запропоновано прийняття нової редакції Положення про Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю, яке регламентує його діяльність.

Удосконалено:

- теоретичні положення щодо періодизації становлення й розвитку законодавства в царині забезпечення прав інвалідів, виокремлено п'ять етапів такого становлення;
- понятійно-категоріальний апарат з відповідної проблематики, в тому числі запропоновано авторське визначення таких правових понять, як «інвалідність», «інвалід» та «реабілітація інвалідів»;
- класифікацію вітчизняних нормативно-правових актів у сфері забезпечення прав інвалідів: 1) за юридичною силою; 2) за особливостями окремих груп осіб з інвалідністю; 3) за особливостями процедурного забезпечення прав і свобод інвалідів.

Набули подальшого розвитку:

- систематизація міжнародно-правових документів, які закріплюють міжнародні стандарти з питань забезпечення прав інвалідів та узагальнення досвіду зарубіжних країн щодо правового регулювання у цій сфері;
- підходи до вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері надання освітніх послуг особам з інвалідністю та пропозиції підвищення ефективності запровадження інклюзивної освіти в Україні;
- наукові погляди про необхідність посилення контролю за дотриманням прав і законних інтересів інвалідів та виконанням Україною міжнародних зобов'язань у цій сфері

шляхом наділення Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю функцією контролю;

- обґрунтування основних шляхів удосконалення законодавства з питань забезпечення права на інформацію щодо порядку, умов і критеріїв встановлення інвалідності й реабілітації інвалідів;

- висвітлення проблемних питань, що потребують нормативного вдосконалення в царині професійної реабілітації, працевлаштування й зайнятості інвалідів.

Практичне значення одержаних результатів. Результати і пропозиції дослідження можуть бути використані:

- у науково-дослідницькій діяльності – для подальшої розробки шляхів вирішення проблем адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів;

- у правотворчості – для вдосконалення чинного законодавства, що регламентує реалізацію й захист прав і законних інтересів людей з інвалідністю;

- у правозастосовчій діяльності – з метою поліпшення практичної діяльності органів держави та їх посадових осіб у сфері забезпечення прав інвалідів, удосконалення застосування адміністративного законодавства щодо реалізації й захисту їх прав і законних інтересів (акт впровадження результатів дисертаційного дослідження Міністерства соціальної політики України від 25.06.2015 р.);

- у навчальному процесі – під час викладання навчального курсу з дисципліни «Адміністративне право» у вищих і спеціалізованих учбових закладах, а також при підготовці відповідних підручників, навчальних посібників і методичних рекомендацій (акт впровадження матеріалів дисертаційного дослідження Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого від 9.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувачки. Наведені в дисертації наукові результати й висновки, що виносяться на захист, отримані авторкою особисто. У співавторстві опубліковано одну статтю «Про забезпечення прав інвалідів у ситуаціях надзвичайного характеру». Більш половини її обсягу є науковим доробком здобувачки, внесок якої полягає в дослідженні недоліків і внесенні пропозицій щодо вдосконалення адміністративно-правового регулювання, пов'язаного з питаннями евакуації, оповіщення та гуманітарної допомоги інвалідам під час виникнення надзвичайних ситуацій.

Апробація результатів дослідження. Основні теоретичні положення й висновки, узагальнені і сформульовані в дисертаційній роботі, обговорювались на науково-практичних конференціях і круглих столах: «Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених» (м. Харків, 17 квітня 2014 р.); «Сучасні проблеми розвитку державності та напрями їх вирішення через призму правотворчої діяльності» (м. Харків, 20-21 червня 2014 р.); «Юридична осінь 2014

року» (м. Харків, 14 листопада 2014р.); «Проблеми ефективності міжнародного права» (м. Харків, 4 квітня 2014р.); «Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та законодавства» (м. Київ, 10-11 квітня 2015 р.); «Реформування законодавства України та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії» (м. Ужгород, 24-25 квітня 2015 р.); «Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України» (м. Львів, 30-31 січня 2015 р.); «Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжний досвід» (м. Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 р.); «Сектор безпеки України: виклики сьогодення» (м. Харків, 20 травня 2016 р.).

Публікації. Основні результати дисертації опубліковані в 17 наукових працях: монографії, 7 статтях у фахових виданнях (одна з яких опублікована у міжнародному науково-практичному правовому журналі) і тезах 9 доповідей на вказаних науково-практичних конференціях і круглих столах.

Структура й обсяг дисертації, зумовлена предметом, метою й завданням дослідження. Робота складається з переліку умовних позначень, вступу, 3-х розділів, що містять 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 233 сторінки, з яких основного тексту – 186 сторінок; список використаних джерел – 36 сторінок (292 найменування), додатки – 11 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертації, розкрито її зв'язок із науковими планами та програмами, визначено ступінь наукової розробки, мету й завдання дослідження, його об'єкт і предмет, сформульовано методологічну основу роботи, визначаються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводиться інформація щодо апробації основних положень роботи та публікації результатів дослідження.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. *«Сутність і значення забезпечення прав інвалідів: адміністративно-правовий аспект»* окреслюються окремі аспекти, пов'язані з питанням забезпечення прав інвалідів, необхідністю їх соціальної інтеграції й недопущенням випадків дискримінації. Розкривається сутність адміністративно-правового регулювання в досліджуваній сфері та виділяється низка його ознак. Пропонується авторська дефініція поняття «адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів» – цілеспрямований владно-організуючий вплив уповноважених державою суб'єктів у межах їх компетенції на впорядкування суспільних відносин у зазначеній сфері, створення умов для безперешкодної реалізації прав інвалідів, їх гарантування, захист і охорону.

З'ясовано сутність термінів «інвалід» та «інвалідність» й представлено авторські визначення зазначених термінів. Виявлено недоцільність ототожнення понять «інвалід» і «особа з обмеженими можливостями» та «інвалідність» і «непрацездатність». Одним з недоліків вітчизняного законодавства виявлено відсутність законодавчо визначеного поняття «забезпечення прав інвалідів». З урахуванням думок науковців і аналізу нормативно-правової бази сформульовано авторське визначення поняття «забезпечення прав інвалідів».

У підрозділі 1.2. «Історія і сучасний стан адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів» досліджено правове регулювання у сфері забезпечення прав людей з інвалідністю від початку його становлення до нинішнього часу, з урахуванням рівня дотримання, гарантування й захисту їх прав. У дослідженні детально вивчено, сформульовано та виокремлено п'ять основних етапів такого становлення.

Зазначається, що сучасному адміністративно-правовому регулюванню у сфері забезпечення прав інвалідів притаманна наявність великої кількості нормативно-правових актів, це значно ускладнює правозастосовну практику й негативно впливає на рівень правової захищеності та поінформованості інвалідів в Україні. Для вдосконалення правового регулювання в цій царині існуюче доволі широке коло нормативно-правових актів слід систематизувати у окремий закон або кодифікований акт. Наголошується, що адміністративно-правове регулювання в досліджуваній сфері охоплює досить велике коло питань, пов'язаних з наданням статусу інваліда, реалізацією й захистом прав, свобод і законних інтересів осіб з інвалідністю, із задоволенням певних потреб для здійснення останніми необхідних для їх життєдіяльності функцій. Окрім цього, адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів здійснюється великою кількістю суб'єктів, що мають різні повноваження.

Підрозділ 1.3. «Адміністративно-правовий статус інвалідів як визначальна категорія забезпечення їх прав» присвячено детальному та поглибленому дослідженню сутності адміністративно-правового статусу інваліда й його складовим елементам. Наведено класифікацію інвалідів за віком, ступенем працездатності, характером захворювання і причинами виникнення інвалідності.

Зазначається, що адміністративно-правове положення інвалідів має певні особливості. Обґрунтовано, що люди з інвалідністю володіють спеціальним адміністративно-правовим статусом. Цей статус розглянуто в широкому та вузькому значенні. У вузькому значенні конструкція «адміністративно-правовий статус інваліда» визначається як сукупність урегульованих нормами адміністративного права проявів соціальних і правових якостей інвалідів як спеціальних суб'єктів цієї правової галузі, які володіють правоздатністю і є носіями додаткових прав та обов'язків порівняно з іншими особами. У широкому розумінні це поняття означає органічну частку загального правового статусу людини і громадянина в суспільстві, що становить

собою комплекс відповідних правових можливостей, обумовлених специфікою адміністративно-правового регулювання й об'єктивно існуючими обмеженнями для повноцінної участі інвалідів у суспільних відносинах у силу конкретних життєвих обставин, пов'язаних з певними розладами їх фізичного або психічного здоров'я. Складниками адміністративно-правового статусу інвалідів виступають їх загальні і спеціальні права, свободи, законні інтереси та юридичні обов'язки, що регламентуються нормами чинного законодавства при взаємодії цих суб'єктів з органами державної влади та її посадовими особами, формуються на підставі встановлених принципів і гарантуються державою.

Розділ 2 «Особливості адміністративно-правового регулювання забезпечення прав інвалідів» складається з трьох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Адміністративно-правове регулювання питань, пов'язаних з набуттям і підтвердженням статусу інваліда»* детально проаналізовано процедуру призначення інвалідності особам зі стійкими розладами функцій організму.

Сьогодні країна крокує до переходу від медичної до соціальної моделі інвалідності, що, у свою чергу, підкреслює нагальну потребу вдосконалення адміністративно-правового регулювання зазначеного питання. Під час аналізу нормативно-правової бази, що регламентує процедуру призначення інвалідності органами медико-соціальної експертизи було виявлено деякі недоліки, які тим чи іншим чином не дозволяють забезпечувати права інвалідів на відповідному рівні. Так, необхідно: належним чином закріпити процедуру та строки розгляду письмової заяви у разі незгоди особи, що проходила медико-соціальну експертизу або її законного представника з рішенням комісії; підвищити рівень поінформованості населення стосовно призначення інвалідності; нормативно закріпити обов'язок присутності представників органів соціального захисту та психолого-медико-педагогічної консультації при проходженні дитиною медико-соціальної експертизи тощо. Обґрунтовано необхідність передачі повноважень по призначенню інвалідності дітям на медико-соціальні експертні комісії. Це значно спростить процедуру отримання дітьми статусу інваліда й зробить її доступнішою.

У підрозділі 2.2. *«Адміністративно-правове регулювання забезпечення прав інвалідів у процесі реабілітації»* сформульовано авторську дефініцію терміну «реабілітація інвалідів».

З метою підвищення результативності процесу реабілітації інвалідів доцільно доповнити форму індивідуальної програми реабілітації, а саме пункт про реабілітаційні заходи та їх реалізацію колонкою «особливі (індивідуальні) рекомендації». Належного нормативно-правового закріплення потребують права інвалідів у сфері інформаційного забезпечення, а саме, право на отримання інформації про розроблення, виробництво технічних та інших засобів реабілітації й закупівлю спеціального автотранспорту й виробів медичного призначення, а також про якість і можливі шляхи отримання зазначених засобів і виробів.

Вітчизняну чинну нормативно-правову базу, що регулює відносини у сфері професійної реабілітації інвалідів, належить доповнити положеннями, які забезпечували б: (а) більш ефективне функціонування системи інформаційних засобів при професійному самовизначенні й системи професійної освіти інвалідів; (б) продуктивну дієвість і результативність індивідуальної програми реабілітації інвалідів, яка обов'язково узгоджувалася б з конкретними особливостями хворої особи; (в) розвиток різних форм інформаційного забезпечення роботодавців і потенційних працівників; (г) позитивний розвиток системи заходів із підтримки роботодавця при працевлаштуванні особи з інвалідністю; (д) здійснення ефективної координаційної діяльності між органами державної влади, органами місцевого самоврядування, державними й недержавними організаціями та роботодавцями у сфері забезпечення прав інвалідів на професійну реабілітацію і працю.

У підрозділі 2.3. «Окремі напрямки забезпечення прав інвалідів як об'єкт адміністративно-правового регулювання» розглянуто основний спектр прав людей з інвалідністю у різних сферах життєдіяльності, що визначені Законом України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні». У процесі дослідження ретельно вивчено ці сфери та проаналізовано їх рівень функціонування. До них відносяться сфери: працевлаштування, освіти, професійної підготовки, мобільності інвалідів, тобто можливості їх безперешкодного доступу до соціальної інфраструктури, матеріального, соціально-побутового й медичного забезпечення.

При аналізі забезпечення прав інвалідів у зазначених напрямках було виявлено деякі недоліки їх правового регулювання та сформульовано шляхи їх вирішення й удосконалення. Пропонується посилити інформаційне забезпечення щодо надання освітніх послуг, підвищити професійний рівень педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів щодо компетентності викладання особам з інвалідністю та їх виховання, запровадження інклюзивної освіти в Україні, удосконалення правового регулювання правил перевезення пасажирів з інвалідністю й запровадження адміністративної відповідальності за невиконання таких правил тощо.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 3.1. «Міжнародні стандарти і зарубіжний досвід у сфері забезпечення прав інвалідів та їх значення для України» присвячений аналізу міжнародних стандартів й документів та вивченню зарубіжного досвіду у сфері забезпечення прав інвалідів. Визначено, що міжнародні нормативно-правові документи незалежно від того, який характер вони мають – рекомендаційний чи обов'язковий, впливають на формування національного законодавства. Міжнародні принципи і стандарти становлять собою підґрунтя для опрацювання і прийняття державних програм, спрямованих на забезпечення прав інвалідів і здійснення державної політики в цій сфері.

Наголошено, що для вдосконалення вітчизняного законодавства й більш ефективної дії впроваджених програм, що стосуються прав інвалідів, необхідна подальша адаптація українського законодавства до міжнародного з урахуванням особливостей нашої країни та суспільства й позитивного досвіду більш розвинених країн у цьому питанні.

Міжнародні стандарти в досліджуваній сфері містяться у значній кількості документів, прийнятих світовою спільнотою. Побудовано їх систему, яка охоплює: (а) всесвітні міжнародні акти з прав людини; (б) загальні міжнародні документи про права інвалідів; (в) акти про права інвалідів у різних сферах життєдіяльності, прийняті міжнародними організаціями; (г) документи, прийняті в результаті співпраці національних державних органів і міжнародних організацій.

У підрозділі 3.2. «Удосконалення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні» викладено концептуальні питання, що вимагають уваги у сфері забезпечення прав інвалідів, для приведення якості національного законодавства в належний стан, який забезпечував би дотримання прав, свобод і законних інтересів людей з інвалідністю.

Наголошено на необхідності удосконалення інституту Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю. Це зумовлено не тільки необхідністю підвищення в Україні ефективності додержання прав і законних інтересів інвалідів, а й адаптацією вітчизняного законодавства і стандартів до законодавства і стандартів країн ЄС. Положення, яке сьогодні регламентує діяльність Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю, потребує змін і доповнень спрямованих на посилення правового статусу Уповноваженого. Пропонується авторський проект удосконаленого Положення про Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено узагальнення теоретичних питань, що стосуються інвалідності, проаналізовано нормативно-правову базу різних країн світу й міжнародний досвід забезпечення прав людей з інвалідністю, досліджено стан національного законодавства у сфері забезпечення прав інвалідів, на підставі чого встановлено сутність та особливості адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні, висвітлено проблемні питання цього регулювання й розроблено наукові пропозиції й рекомендації щодо можливих шляхів їх вирішення за допомогою вдосконалення національної нормативно-правової бази в цій царині.

1. Адміністративно-правове регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів визначено як цілеспрямований владно-організуючий вплив уповноважених державою суб'єктів у межах їх компетенції на впорядкування суспільних відносин у досліджуваній царині, створення умов для безперешкодної реалізації прав інвалідів, їх гарантування, охорону й захист. Забезпечення прав

інвалідів – це процес або результат реалізації нормативно закріплених, гарантованих державою прав людей з інвалідністю у різних сфері їх життєдіяльності, за допомогою яких захищаються й охороняються їх права, свободи й законні інтереси.

2. Інвалідність слід розуміти як нормативно визначену й установлену у відповідному порядку міру втрати здоров'я (функцій організму) у зв'язку із захворюванням, травмою (її наслідками) або вродженими вадами, що призводить до постійної або довгострокової втрати повної або часткової працездатності й позбавляє людину можливості вчиняти певні дії, що викликають обмеження її життєдіяльності, внаслідок чого держава зобов'язана створювати умови для реалізації прав такої людини нарівні з іншими громадянами й забезпечувати її соціальний захист.

Інвалід – це особа з вродженими або набутими внаслідок захворювання чи травми стійкими розладами функцій організму, які призводять до повної або часткової нездатності виконувати життєво важливі функції й обмежують її повноцінну життєдіяльність, викликаючи потребу в соціальному захисті й забезпеченні гарантованих державою прав на підставі визнання за нею відповідного статусу в передбаченому законодавством порядку.

3. Аналіз стану існування осіб з інвалідністю – від становлення цивілізації до сучасності дозволив виділити етапи формування забезпечення їх прав: (а) перший (початковий) вирізняється піклуванням про нужденних осіб з боку їх сімей; (б) другий можна позначити як «благодійний»; (в) під час третього розпочалося формування державного забезпечення інвалідів, що обумовлювало прийняття нормативних документів, у яких закріплювалися права таких осіб; (г) на четвертому етапі права осіб з інвалідністю почали визнаватися як основоположні, закріплюватися Конституцією, а їх забезпечення визнається обов'язком держави; (д) п'ятий (завершальний) започаткував формування сучасної політики у сфері забезпечення прав інвалідів.

4. Сучасному адміністративно-правовому регулюванню у сфері забезпечення прав інвалідів властива наявність великої кількості нормативно-правових актів, це значно ускладнює правозастосовну практику. Для оптимізації такого регулювання необхідно систематизувати чинні нормативно-правові акти у окремий закон або кодифікований нормативний акт.

5. Спеціальний адміністративно-правовий статус, яким володіють інваліди, розуміється в широкому й вузькому значенні. У вузькому сенсі – це сукупність урегульованих нормами адміністративного права проявів соціальних і правових якостей інвалідів як спеціальних суб'єктів цієї правової галузі, які володіють правоздатністю і є носіями додаткових прав та обов'язків порівняно з іншими особами. У широкому сенсі його слід розуміти як органічну частку загального правового статусу людини і громадянина в суспільстві, як комплекс відповідних правових можливостей, обумовлених специфікою адміністративно-правового регулювання й об'єктивно існуючими обмеженнями для повноцінної участі інвалідів у суспільних відносинах у силу

конкретних життєвих обставин, пов'язаних з певними розладами їх фізичного або психічного здоров'я. Складовими такого статусу осіб з інвалідністю виступають їх загальні й спеціальні права, свободи, законні інтереси та юридичні обов'язки, що регламентуються нормами чинного законодавства при взаємодії цих суб'єктів з органами публічної влади та її посадовими особами, формуються на підставі встановлених принципів і гарантуються державою.

6. Національне законодавство щодо правового регулювання у сфері набуття й підтвердження статусу інваліда потребує подальшого вдосконалення. Варто спростити процедуру призначення інвалідності дітям шляхом перекладення повноважень лікарсько-консультативних комісій, що функціонують при лікувально-профілактичних закладах охорони здоров'я, на медико-соціальні експертні комісії. Це надасть змогу значно спростити сам механізм проведення процедури отримання статусу інваліда як для осіб, які прагнуть отримати цей статус, чи їх законних представників, так і для комісій, що здійснюють цю діяльність.

7. Реабілітація інвалідів становить собою зумовлену відповідною метою сукупність медичних, психологічних, педагогічних, фізичних, професійних, трудових, фізкультурно-спортивних і соціально-побутових заходів. Вони здійснюються відповідно до індивідуальної програми реабілітації інваліда та чинного законодавства України і спрямовані на надання таким особам допомоги у відновленні й компенсації порушених або втрачених функцій організму для максимального усунення обмежень їх життєдіяльності, досягнення й підтримання соціальної та матеріальної незалежності, трудової адаптації й інтеграції в суспільство, а також забезпечення інвалідів технічними та іншими засобами реабілітації й виробами медичного призначення.

8. До концептуальних питань у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні, які потребують належної уваги й певного вдосконалення, відносимо: (а) удосконалення процедурних норм, пов'язаних зі встановленням статусу інваліда й реалізацією прав і законних інтересів людей з інвалідністю; (б) удосконалення адміністративно-правового статусу інваліда, зокрема, його основних елементів; (в) посилення контролю за додержанням прав людей з інвалідністю; (г) підвищення ефективності координаційної діяльності між державними й недержавними органами, підприємствами, установами й організаціями, діяльність яких спрямована на додержання і реалізацію прав інвалідів; (д) розвиток заходів щодо безперешкодного доступу інвалідів до фізичного оточення; (е) посилення відповідальності за порушення їх прав і свобод; (є) підвищення матеріального забезпечення й розширення пільг для інвалідів; (ж) удосконалення структури медичних, реабілітаційних та інших закладів, де утримуються або перебувають люди з інвалідністю; (з) удосконалення правового регулювання у справі запобігання інвалідності; (и) удосконалення правового регулювання питань з надання послуг особам з інвалідністю; (і) удосконалення правового регулювання у сферах освіти, працевлаштування, інформаційного забезпечення тощо.

9. Міжнародні правові документи, незалежно від того, який характер вони мають – рекомендаційний чи обов'язковий, – впливають на формування національного законодавства. Міжнародні принципи і стандарти повинні служити певним підґрунтям для розроблення державних програм, спрямованих на забезпечення прав інвалідів і проведення державної політики в цій сфері. Для вдосконалення вітчизняного законодавства й більш ефективної дії впроваджених програм, що стосуються прав інвалідів, необхідна подальша адаптація українського законодавства до міжнародного з урахуванням особливостей нашої країни та суспільства й позитивного досвіду більш розвинених країн у цьому питанні.

10. Міжнародні стандарти в досліджуваній нами сфері містяться у значній кількості документів, прийнятих світовою спільнотою. Останні можна класифікувати в такий спосіб: (а) всесвітні міжнародні акти з прав людини; (б) загальні міжнародні документи про права інвалідів; (в) акти про права інвалідів у різних сферах життєдіяльності, прийняті міжнародними організаціями; (г) документи, прийняті в результаті співпраці національних державних органів і міжнародних організацій.

11. З метою підвищення рівня додержання прав, свобод і законних інтересів інвалідів в Україні необхідно вдосконалити нормативно-правовий акт, що регламентує діяльність Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю. Належного нормативного закріплення вимагають організаційні аспекти діяльності Уповноваженого, розширення обсягу завдань, функцій, прав і відповідних важелів впливу, необхідних йому для забезпечення ефективного додержання прав інвалідів в Україні.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Паровишник О.В. Забезпечення прав інвалідів в Україні: теоретичні і практичні засади адміністративно-правового регулювання : монографія / О.В. Паровишник. – Харків : Право, 2016. – 264 с.

2. Паровишник А.В. Обеспечение прав инвалидов: некоторые теоретические аспекты / А.В. Паровишник // *Leges et Vita*. – 2014. – № 5/3 (269). – С. 63–67.

3. Паровишник О.В. Адміністративно-правовий статус інваліда / О.В. Паровишник // *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. – 2014. – № 27 (том 2). – С. 169–173.

4. Паровишник О.В. Адміністративно-правове регулювання питання набуття статусу інваліда в Україні / О.В. Паровишник // *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2014. – № 6-1 (том 2). – С. 215–219.

5. Паровишник О.В. Про забезпечення прав інвалідів у ситуаціях надзвичайного характеру / О.В. Паровишник, О.К. Шапошников // Актуальні проблеми держави та права. – 2014. – № 74. – С. 184–189.
6. Паровишник О.В. Історичні аспекти адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів / О.В. Паровишник // Юридичний вісник. – 2014. – № 6. – С. 248–252.
7. Паровишник О.В. До питання адміністративно-правового регулювання у сфері освіти інвалідів в Україні / О.В. Паровишник // Проблеми законності. – 2015. – № 128. – С. 204–209.
8. Паровишник О.В. До питання уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю / О.В. Паровишник // Право і суспільство. – 2015. – № 3 ч. 2. – С. 128–132.
9. Паровишник О.В. Забезпечення прав інвалідів: міжнародно-правові засади / О.В. Паровишник // Проблеми ефективності міжнародного права : матеріали наук.-практ. конфер., Харків, 4 квітня 2014 р. / Харківський нац. універ. ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2014. – С. 68–71.
10. Parovyshnyk O. The international legal basis of ensuring rights of persons with disabilities / O. Parovyshnyk // Проблеми сучасної юридичної науки очима молодих учених : матеріали всеукр. наук. конф., Харків, 17 квітня 2014 р. / Нац. юрид. універ. ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – С. 69–71.
11. Паровишник О.В. Питання піклування про інвалідів в законодавстві XVII–XIX ст.ст. / О.В. Паровишник // Сучасні проблеми розвитку державності та напрямки їх вирішення через призму правотворчої діяльності : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., Харків, 20–21 червня 2014 р. – Харків: ГО «Асоціація аспірантів-юристів», 2014. – С. 46–48.
12. Паровишник О.В. Деякі питання адміністративно-правового регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів / О.В. Паровишник // Юридична осінь 2014 року : матеріали всеукр. наук. конф. молодих учених, Харків, 14 листопада 2014 р. / Нац. юрид. універ. ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2014. – С. 105–107.
13. Паровишник О.В. Адміністративно-правове регулювання призначення інвалідності дітям / О.В. Паровишник // Сучасні тенденції в юридичній науці України та зарубіжних країн : матеріали наук.-практ. конфер., Запоріжжя, 26-27 грудня 2014 р. / Запорізька міська громадська організація «Істина». – Запоріжжя, 2014. – С. 115–117.
14. Паровишник О.В. До питання адміністративно-правового регулювання забезпечення прав інвалідів в сфері охорони здоров'я / О.В. Паровишник // Пріоритетні напрямки розвитку правової системи України : матеріали наук.-практ. конфер., Львів, 30-31 січня 2015 р. / Західноукр. організація «Центр правничих ініціатив». – Львів, 2015. – С. 97–99.
15. Паровишник О.В. До питання теоретико-правових засад реабілітації інвалідів / О.В. Паровишник // Юридичні наукові дискусії як фактор сталого розвитку правової доктрини та

законодавства : матеріали наук.-практ. конфер., Київ, 10-11 квітня 2015 р. / Центр правових наукових досліджень. – К., 2015. – С. 66–69.

16. Паровишник О.В. До питання адміністративно-правового регулювання складання індивідуальної програми реабілітації інваліда / О.В. Паровишник // Реформування законодавства та розвиток суспільних відносин в Україні: питання взаємодії : матеріали міжнар. наук.-практ. конфер., Ужгород, 24-25 квітня 2015 р. / Ужгородський національний університет. – Ужгород, 2015. – С. 129–132.

17. Паровишник О.В. Паровишник О.В. Міжнародні стандарти у сфері забезпечення прав інвалідів та їх значення для України / О.В. Паровишник // Сектор безпеки України: виклики сьогодення : матеріали IV міжнар. наук.-практ. конфер., Харків, 20 травня 2016 р. / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків, 2016. – С. 66–68.

АНОТАЦІЯ

Паровишник О.В. Адміністративно-правове регулювання в сфері забезпечення прав інвалідів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес, фінансове право; інформаційне право. – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України, Харків, 2017.

Дисертацію присвячено комплексному науковому дослідженню проблем адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів в Україні, вивченню міжнародного нормативно-правового поля й досвіду у цій сфері та узагальненню теоретичних засад адміністративно-правового статусу людей з інвалідністю.

З'ясовано сутність і значення адміністративно-правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів. Розроблено періодизацію розвитку правового регулювання у досліджуваній царині. Сформульовано основні поняття й категорії важливі для ефективного вивчення сфери забезпечення прав інвалідів. Встановлено, що інваліди володіють спеціальним адміністративно-правовим статусом, описано його елементи. Розглянуто процес призначення цього статусу в Україні й за кордоном. Проаналізовано правове регулювання забезпечення прав інвалідів в Україні, виявлено його проблеми й запропоновано шляхи їх вирішення. Узагальнено зарубіжний досвід правового регулювання у сфері забезпечення прав інвалідів та розроблено систему міжнародних стандартів у цій царині. Обґрунтовано необхідність посилення правового статусу Уповноваженого Президента України з прав людей з інвалідністю. У результаті проведеного

дослідження визначено пріоритетні напрямки та шляхи удосконалення чинного законодавства України.

Ключові слова: забезпечення прав інвалідів, адміністративно-правове регулювання, призначення інвалідності, міжнародні стандарти щодо інвалідності, адміністративно-правовий статус інваліда.

АННОТАЦІЯ

Паровышник А.В. Административно-правовое регулирование в сфере обеспечения прав инвалидов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 – административное право и процесс; финансовое право; информационное право. – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины, Харьков, 2017.

Диссертация посвящена комплексному научному исследованию проблем административно-правового регулирования в сфере обеспечения прав инвалидов в Украине, изучению международного нормативно-правового поля и опыта в этой сфере и обобщению теоретических основ административно-правового положения людей с инвалидностью. Определены приоритетные направления и пути усовершенствования действующей нормативно-правовой базы регулирующей отношения в сфере обеспечения прав инвалидов, с целью эффективной реализации и защиты их прав и интеграции в общество.

Выявлена сущность и значение административно-правового аспекта в сфере обеспечения прав инвалидов, а также раскрыто понятие и ряд особенностей административно-правового регулирования в этой сфере. Разграничено понятия «инвалид» и «лицо с ограниченными возможностями», «инвалидность» и «нетрудоспособность», представлено их авторские дефиниции. Учитывая мнения ученых и анализ законодательства определено понятие «обеспечения прав инвалидов». Разработана периодизация развития правового регулирования в исследуемой области, выделено пять этапов формирования обеспечения прав людей с инвалидностью. Отмечено, что для усовершенствования правового регулирования в этой сфере существующий достаточно широкий круг подзаконных нормативно-правовых актов можно обобщить в законах или систематизировать в отдельном кодифицированном нормативно-правовом акте. Установлено, что инвалиды обладают специальным административно-правовым статусом, выведено его понятие и описано составляющие элементы. Проанализировано процесс назначения этого статуса в Украине и за границей, предложено варианты усовершенствования этого процесса путем упрощения.

Определено, что международные нормативно-правовые документы независимо от того, какой характер они носят – рекомендательный или обязательный, влияют на формирование национального законодательства. Отмечено, что международные принципы и стандарты представляют собой основу для разработки и принятия государственных программ. Также выстроено систему международных документов, которые устанавливают стандарты в исследуемой области.

Отмечены концептуальные моменты, требующие особого внимания в сфере обеспечения прав инвалидов, такие как: дальнейшая гармонизация украинского законодательства относительно международно-правовых стандартов; усовершенствование процедурных норм, связанных с установлением статуса инвалида и реализацией прав и законных интересов таких людей; усиление форм контроля за соблюдением прав людей с инвалидностью; увеличение эффективности координационной деятельности между государственными и негосударственными органами, предприятиями, учреждениями и организациями, деятельность которых направлена на соблюдение и реализацию прав инвалидов; совершенствование деятельности медицинских, реабилитационных и других учреждений, где содержатся или находятся люди с инвалидностью; совершенствование правового регулирования в сфере предоставления услуг инвалидам; проработка оптимальных методов финансовой деятельности, с помощью которых осуществлялось бы разумное целевое распределение средств и их рациональное использование в этой области. Обоснована необходимость усиления правового статуса Уполномоченного Президента Украины по правам людей с инвалидностью.

Ключевые слова: обеспечение прав инвалидов, административно-правовое регулирование, назначение инвалидности, международные стандарты по инвалидности, административно-правовой статус инвалида.

SUMMARY

Parovyshnyk O. V. Administrative and legal regulation in the field of protection of rights of disabled people. – On the rights for a manuscript.

This thesis for a Candidate of Legal Sciences degree, on a specialty 12.00.07 – Administrative law and process; Financial law; Informational Law. – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kharkiv, 2017.

The thesis deals with comprehensive scientific research of problems of administrative and legal regulation in the field of protection of rights of disabled people in Ukraine, study of international

regulatory environment and experience in this field and generalization of theoretical bases of administrative and legal status of disabled people.

The nature and significance of administrative and legal regulation in the field of protection of rights of disabled people were specified. Periodization of development of legal regulation in the studied field was developed. The basic concepts and categories important for effective study of the field of protection of rights of disabled people were stated. It is determined that people with disabilities have a special administrative and legal status; the elements of this status were described. The process of assignment of this status in Ukraine and abroad was reviewed. The process of legal regulation of rights of people with disabilities in Ukraine was analyzed; problems were revealed and solutions were proposed during this analysis. The foreign experience of legal regulation in the field of protection of rights of disabled people was generalized, and a system of international standards in this field was developed. The necessity of enhancement of the legal status of the Commissioner for the President of Ukraine on rights of people with disabilities was justified. As a result of research, the priority areas and ways of improvement of current legislation of Ukraine were identified.

Key words: protection of rights of disabled people, administrative and legal regulation, designation of disability, international standards on disability, administrative and legal status of a person with disabilities.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Мартиновський В.В.

Підп. до друку 27.03.2017 р. Формат 60х90 1/16.

Папір офсетний. Віддрук. на ризографі.

Ум. друк. арк. 0,7. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим. Зам. № 1659

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77